

A escritura creativa. Creación literaria e natureza

Creative writing. Literary creation and nature

Eloy Cabado Lombán. Universidade de Santiago (Galiza-España)

Resumo

A escritura creativa é unha grande alternativa como traballo estimulante para o desenvolvemento dos nosos nenos e novos. É necesario que o sistema educativo actual ofrezca unha verdadeira aplicación didáctica á literatura. Nese cometido, ten que estar incluída a natureza como un medio imprescindible para a inspiración e a creatividade. Así pois, trátase de dar validez nas aulas, e sobre todo no medio natural, á proposta de escritura creativa como recurso lúdico que fomente a animación á lectura e á escritura. É dicir, ofrecer propostas de actividades aos nenos e mozos que lles permitan construír os seus propios textos.

Abstract

Creative writing is a great alternative as a stimulant work for the development of our children and youth. It is necessary that the current education system provides a real didactic application to literature. In that role, nature must be included as an essential way for inspiration and creativity. So, it is about validating in classrooms and especially in the natural environment, the proposal of creative writing like a leisure resource that encourages reading and writing. That is, to offer activity proposals for children and youth that permit them to do their own texts.

Palabras chave

escritura, creación literaria, natureza, ensinanza

Key-words

writing, literary creation, nature, teaching.

Introdución

A sociedade democrática actual esixe un lugar cunha educación inmersa nesa idea de democracia. As persoas deben de ter a oportunidade de coñecer en que consiste e cal é o modo de levar a cabo unha forma de vida democrática, e para iso a escola ten que constituírse como un lugar adecuado. As condicións das que depende unha forma de vida democrática (APPLE e BEANE, 2005: 21) son:

1. A libre circulación de ideas, que permite ás persoas estar informadas ao máximo.
2. A fe na capacidade individual e colectiva das persoas para crear posibilidades de resolver problemas.
3. O uso da reflexión crítica e a análise para valorar ideas, problemas e políticas.
4. A preocupación polo benestar doutros e o ben común.
5. A preocupación pola dignidade e os dereitos dos individuos e as minorías.
6. Unha comprensión de que a democracia non é tanto un ideal que se debe perseguir como un conxunto idealizado de valores que debemos vivir e que deben guiar a nosa vida como pobo.
7. A organización de institucións sociais para promover e ampliar a forma de vida democrática.

Así mesmo, unha escola que sexa democrática, ten que apostar por un curricu-

lum democrático que permita aos centros educativos ser o escenario onde conflúen todo tipo de informacións e de opinións. Tanto os educadores como os mozos están involucrados nun proceso de ensino-aprendizaxe mutua, onde os primeiros deben ser capaces de axudar aos segundos a buscar e a coñecer as diversas ideas e a construír e a expresar as súas propias (APPLE e BEANE, 2005: 30).

A educación literaria forma parte das posibilidades que a escola ofrece e como tal debe de desenvolverse dada as súas múltiples aplicacións e intereses. En calquera das etapas educativas xa sexa primaria, secundaria... teñen que estar presentes as prácticas de lectura e de escritura creativa. A literatura debe espertar habilidades no suxeito e debe espertar o cultivo da imaxinación para que así teñan éxito os seus actos comprensivos e expresivos de intención literaria. O cultivo da literatura dinamiza a combinación de todas as competencias comunicativas con todas as competencias xerais (GONZÁLEZ e CARO, s/d). O carácter histórico, social e cultural das obras literarias permite que mediante a lectura e a creación de textos literarios teñan lugar actitudes críticas que todo estudante ha de incorporar. Así pois, traballar os textos literarios, do mesmo xeito que a lectura dos mesmos, suscítanse como actividades prácticas cargadas dun enorme potencial significativo (ROSAL, 2010).

A creatividade é o mellor exemplo sobre a magnitude potencial da intelixencia, e pode requirir todas as áreas da nosa mente e do noso ser. A creatividade supón o desenvolvemento máximo das nosas ideas, ver as cousas desde outra perspectiva, afastarse en ocasións do sentido común, despregar habilidades prácticas no medio que utilizemos (ROBINSON, 2011: 105). A escritura creativa exerce ese dereito a mirar o mundo doutros xeitos, a cambiar o prisma das palabras e as vidas habituais e a plasmar de modo orixinal as ideas e experiencias persoais.

É necesario desenvolver as capacidades creativas porque si se teñen. Ademais, a creatividade supón actuar intelixentemente, do mesmo xeito que a intelixencia supón pensar de xeito creativo (ROBINSON, 2011: 87). Outro aspecto a ter en conta é a imaxinación, posto que é unha característica que nos distingue do resto das especies. Por medio dela podemos crear. E aínda que teñen trazos comúns, non son o mesmo. A creatividade leva á imaxinación a outro plano. Para ser creativo hai que facer algo (ROBINSON, 2011: 99).

Por outra banda, é importante facer un uso máis completo dos nosos recursos naturais, de todo o que dispoñemos e/ou está ao noso alcance. Como suscitaba o movemento Romántico, o contacto coa natureza suscita no home nobres sentimentos. A natureza é a fonte que suscita os sentimentos interiores, o reino da afec-

tividade (PENALVA, 2006: 78). Ese contacto coa natureza debe servir como lugar de intercambio de enerxía, de deleite persoal e por suposto como espazo capaz de suscitar valores no individuo.

A natureza debe formar parte da educación do novo. Un neno que ten contacto coa natureza é un neno feliz. Un neno que coñece recunchos naturais é un neno máis rico. O achegamento á natureza ha de facer gozar ao paseante. En cada paso ou en cada parada notará non só un beneficio físico senón tamén o espiritual. É conveniente saber apreciar o medio natural que nos rodea.

“A natureza non educa porque se coñeza, clasifíquense os seus elementos ou se admire, senón porque as súas forzas teñen un efecto que nos transmuta en seres mellores, estímúlanos a inscribir na nosa biografía calidades desexables que permiten lograr unha vida con máis harmonía connosco mesmos, cos demais e co mundo en que habitamos.” (OTERO URTAZA, s/d).

Educación literaria e a súa utilidade

A didáctica da literatura é unha ciencia social que nace desde un enfoque comunicativo da lingua onde se dá prioridade aos procesos cognitivos para aprender

competencia comunicativa coa literatura. Os estudos de pragmática literaria e de lingüística do texto feitos desde finais do século XX son os que derivan cara a unha consideración semiótica da literatura que ten en conta a idea de competencia literaria como uso social de interpretación e produción textual. A educación literaria é unha vertente da didáctica da literatura que centra a súa atención na interacción do mundo lector co da obra literaria. Ademais, dá protagonismo á aprendizaxe autónoma e está relacionada coas prácticas lectoescriptoras que combinan interpretación e creación (GONZÁLEZ e CARO, s/d).

Aprender a escribir supón aprender a organizar ideas, construír textos con coherencia lóxica, adaptar o estilo segundo o destinatario, o tema tratado e o tipo de texto. Pero ademais diso, por medio da escritura pódese aprender, imaxinar, reflexionar e gozar da beleza da realidade ou da invención (BRUNO, GONZÁLEZ e FERNÁNDEZ, 2009: 5).

Alguns fins da educación literaria (DELMIRO, 2002: 13) ligados á creatividade son a utilización de ideas propias, sentimentos e emocións na produción de textos con intención literaria; o saber valorar a creatividade e innovación presentes nos textos e a elaboración de escritos persoais que empregan técnicas de escritura creativa; o coñecemento e uso tanto de obras clásicas, como populares, tradicionais e as dirixidas ao público infantil e xuvenil; e a

reflexión e extracción dunha valoración crítica do que se le.

Ademais, hai que resaltar o gusto que supón ás persoas contar historias. Poderíase dicir que a nosa natureza é a narración e que o noso coñecemento da realidade empeza cos contos. As narracións axúdannos a comprender os feitos que nos rodean, e polo tanto, a comprendernos a nós mesmos.

Motivación e creatividade na didáctica da escritura

De acordo co catedrático de literatura española ROMEU CASTELO (BRUNO, GONZÁLEZ e FERNÁNDEZ, 2009: 26) hai tres eixes sobre os baséase a expresión escrita:

- A motivación, onde xoga un papel moi importante a labor do profesor. Pode ser interna (presentarse, falar sobre si mesmo) ou externa (experiencias e lecturas dun, medios audiovisuales, situacións do momento...).
- A metodoloxía utilizada.
- Os contidos e as formas propias da expresión escrita (narración, descrición, carta, diálogo...).

A motivación é un aspecto fundamental para afrontar unha actividade. Por iso, cando se lle suscita algunha a un alumno

hai que ter en conta factores como a idade, a experiencia escolar e o contexto sociocultural, así como factores determinantes do interese e do esforzo que o mozo poida poñer no traballo. Tamén é pertinente saber por que as variables que definen o contexto da actividade unhas veces motívanlles e outras non. Dentro desas variables atópanse os contidos, o modo en que son presentados, as tarefas a realizar e o modo en que se suscitan, a interacción cos compañeiros, os recursos, as mensaxes que dá o profesor, os resultados que obtén o alumno, a avaliación, etc (BRUNO, GONZÁLEZ e FERNÁNDEZ, 2009: 28).

Nas actividades propostas débense construír verdadeiros problemas cun sentido lúdico para os alumnos e que conleven múltiples solucións. Cando a tarefa é atractiva, o alumno estará predisposto á súa realización e quere comprobar os seus progresos. A escritura pode ser motivo desencadenante de actitudes positivas por parte do alumnado.

En canto á creatividade, o estudo realizado polo profesor Viktor LOWENFIELD na Universidade do Estado de Pennsylvania determina que hai oito características recoñecibles na persoa creativa (BRUNO, GONZÁLEZ e FERNÁNDEZ, 2009: 37):

1. Sensibilidade: Alguén creativo ten unha aguda percepción do estraño, inusual ou prometedor que posúe a persoa, material ou situación cos que traballa.
2. Fluidez: A capacidade de sacar sempre vantaxe á situación que se está desenvolvendo.
3. Flexibilidade: Adaptarse con rapidez aos cambios e ás situacións novedosas.
4. Originalidade: O toque característico que converte a esa persoa en única.
5. Capacidade de redefinición: Ser capaz de reacomodar ideas, conceptos, xente e cousas para traspoñer as súas funcións e utilízalos de xeitos novos.
6. Capacidade de abstracción: Refírese a extraer detalles de todo, a posuír unha boa capacidade de análise.
7. Capacidade de síntese: A capacidade de combinar varios compoñentes para chegar á creación desexada.
8. Coherencia de organización: Obter o máximo do que se ten para traballar.

Levar a creatividade ao grado máximo de implicación persoal, a xeración de mapas e imaxes mentais novas, empuxará ao individuo ao límite das súas habilidades.

Importancia dos espazos verdes, natureza e escola

Segundo as investigacións do doutor William BIRD (FREIRE, 2010), as persoas están máis sas, adáptanse mellor, teñen menos estrés e son máis capaces de concentrarse, soamente contemplando uns minutos diarios os espazos verdes. Xa que logo, ne-

cesítase un enfoque educativo que desde a primeira infancia teña en conta as necesidades dos nenos e pícaras, e particularmente a súa necesidade de contacto coa natureza. As saídas con regularidade a espazos naturais (campo, parques, xardíns, hortos...) reducen os síntomas de déficit de atención, melloran o comportamento e os resultados académicos dos alumnos, aumentan a motivación do profesorado e consecuentemente, a calidade do ensino.

Unha educación en contacto coa natureza debería ser recoñecida e exercida como un dereito fundamental da infancia nas nosas sociedades. Mediante a interacción co ámbito natural, o neno aprende a relaxarse, a utilizar o espazo, a confiar en si mesmo, a relacionarse e a meditar sobre as súas accións. Os estímulos que a natureza propón non se impoñen, posúen suavidade, riqueza e diversidade respectando o ritmo apropiado a cada individuo. Ademais poñen aos nenos en contacto co seu instinto máis puro e permítelles manifestar a súa ilimitada imaxinación e os seus dotes creativos (FREIRE, 2010).

A natureza é máis que un complemento para o mozo, é un requisito primordial para o seu desenvolvemento como persoa. O autor americano Richard LOUV cita as calidades que se dan en escolares e adolescentes ao irromper neles o contacto coa natureza (OTERO URTAZA):

- Os nenos que interactúan coa natureza son máis activos e mantéñense en mellor

forma física que os que non o fan.

- O tempo entregado á natureza mellora as competencias escolares, a concentración, o equilibrio, a coordinación e auto-estima.
- O tempo pasado fóra ao aire libre reduce os síntomas de déficit de atención por hiperactividade.
- O xogo ao aire libre foi identificado como o factor máis importante no desenvolvemento dunha ética do medio ambiente.

Por outra banda, o home en relación ao valor/experiencia débese ter en conta. Segundo David YAFFEY (OTERO URTAZA, 1998), as actividades ao aire libre son a mellor fonte para experimentar valores. A natureza preséntase como un elemento nuclear na formación dos primeiros valores, con independencia dos condicionamentos culturais e sociais dos alumnos e ademais é o lugar onde se atopan. Os distintos elementos que conforman a natureza (rocas, auga, ceo, bosques, choiva, animais, prados...) teñen que provocar distintas percepcións e sensacións das que cada un extraerá os seus propios ensinamentos, e das que sairán os valores definitorios que irán fornecendo a personalidade.

A xornalista e educadora Heike FREIRE (DUEÑAS, s/d) fala de que son moitos os nenos urbanitas cuxo contacto coa natureza é escaso, incluso inexistente. Existe xa que logo, unha necesidade de regreso á natureza que permita aos nenos gozar das vantaxes que ofrece o contacto con ela. Nalgúns colexios aínda son frecuentes os patios de cemento sen ningunha árbore ou elemento

natural presente, e nas clases predomina o plástico e materiais abstractos como libros, esquemas, ordenadores, etc. Non se fai un uso adecuado dos recursos naturais e culturais que ofrece a contorna.

Por outra banda, hai que resaltar como cada día máis escolas, concellos e asociacións de pais e de veciños e familias, están tomando conciencia desa necesidade de ter en conta na medida do posible aos recursos naturais. E é que educar en verde non só significa introducir a natureza como un contido curricular, significa unha completa pedagogía en verde, ensinar en e coa natureza, é dicir, educar desde o punto de vista intelectual (transmitir coñecementos), pero tamén desde o punto de vista emocional e social.

O contacto coa natureza ten que ser cotiá e reflectirse no curriculum da escola. En palabras de Heike FREIRE:

“O fundamental nas escolas é vincular a natureza ao proxecto educativo do centro. Comprender que non é un adorno nin pode facerse con ela unha asignatura e menos aínda unha extraescolar. O contacto coa natureza debe traballarse desde dentro do currículo como un área fundamental que pode servir de fío condutor para todas as demais. Completar os aspectos enerxéticos da educación ambiental e poñela no corazón da labor educativa. A partir de aí, cun equipo docente concienciado e motivado poden emprenderse moitas accións

que axudarán a resolver gran parte dos problemas que hoxe teñen alumnos e profesores, desde os múltiples trastornos xeneralizados do desenvolvemento, aos problemas de atención ou de acoso escolar.” (DUEÑAS, s/d).

Para conseguir unha adecuada pedagogía relacionada coa natureza é necesario incluír e desenvolver os aspectos didácticos oportunos. Así pois, débese favorecer o contacto coa natureza coa inclusión de materiais máis concretos e naturais nas aulas, coa creación de aulas ao aire libre para enriquecer ou completar o traballo nas aulas pechadas e abrir a escola á natureza circundante.

Xa que logo, dada a escasa presenza da natureza no ámbito educativo e a falta de implicación xeral nesta materia provocan unha necesidade de recuperación do ámbito natural que permita gozar dos recursos que ofrece. A aprendizaxe é moito máis equilibrada si gozase da oportunidade de xogar, sentir, manipular, escoitar, escribir... inmerso no espazo natural. Para recuperar o contacto coa natureza dos nenos (FREIRE, 2010), aínda non contando cun espazo propiamente natural cerca, poden facerse varias cousas:

- Acondicionar espazos con elementos naturais (plantas, flores...)
- Organizar saídas semanais ao campo.
- Non impoñer a natureza, é dicir, deixar que cada neno atope o seu lugar nela.

- Transmitir valores de seguridade e confianza no espazo natural, así como dos seus elementos (terra, árbores, animais, fenómenos atmosféricos...)
- Trasmisión de información achega de organizacións ou movementos asociativos que promoven a natureza, para que teñan coñecemento da súa existencia.
- Confiar nas habilidades do neno en interacción coa natura e na súa capacidade de avaliar riscos.

Situación actual da composición escrita

O comportamento dos mozos na actualidade como acérrimos consumidores de usos comunicativos procedentes da televisión, da publicidade, do cine, do cómic, dos videoxogos e de internet, dificulta o manexo dos textos escritos con este colectivo (DELMIRO, 2002: 20). Malia que estes medios de comunicación de masas transmiten informacións relevantes sobre as persoas e sobre o mundo en xeral, exercen tamén un control e un xeito de entender a realidade que provoca certa manipulación e evita que se realicen interpretacións críticas das súas mensaxes.

En canto á composición da escritura no ámbito escolar, a diferenza do que ocorre noutros países, España parece carecer dunha tradición pedagóxica consolidada.

Esta é a sensación que se produce nun país que se viu inmerso nunha ditadura, a cal foi póstuma á II República que tanto logrou en educación. Malia esta debilidade didáctica, existe un sector do profesorado que, aínda coas dificultades dunha temática pouco estendida fóra de encontros ocasionais e pouco difundida en materiais para uso docente, traballa por suplir esa carencia pedagóxica (DELMIRO, 2002:16). Aínda que nos últimos anos, o método comunicativo mellorou os antigos procedementos de ensino no aspecto didáctico, as actividades que se propoñen aos alumnos son repetitivas e pouco estimulantes. Crecer repetindo os mesmos exercicios non supón un reto para o mozo, non permite adquirir novas habilidades, non fomenta a toma de decisións, a autonomía, a creatividade... e encerra ao profesor nunha monotonía constante (SALAS, 2011).

A escritura creativa é unha gran alternativa como traballo estimulante co alumnado, pero en moitas ocasións, a falta de materiais, que fai o que docente teña que elaboralos pola súa conta (esfuerzo extra), xunto co risco de que a actividade en cuestión funcione (exposición ao fracaso), supoñen dous motivos suficientes para que o profesorado non leve a cabo as súas boas intencións (SALAS, 2011).

Por outra banda, en paralelo á falta de actuación firme por parte da institución escolar, e a un profesorado ao que lle custa saír dunha formación inicial excluínte do

estudo do uso lingüístico e da dimensión comunicativa e cultural dos textos literarios, van gañando terreo outras formas de entendemento do literario e irán cobrando auxe varias ofertas de educación literaria para adultos provenientes de concellos, asociacións culturais e escritores particulares asociados ou actuantes por libre, que contan nos seus programas con clases fundadas na escritura dos asistentes (DELMIRO, 2002: 16).

Tipos, características e técnicas de propostas de escritura creativa

Existe un variado repertorio de propostas expresivas (DELMIRO, 2002:21). Poden ser referidas á manipulación de textos dados previamente ou intertextuais, é dicir, textos que provocan outros textos; referidas á creación de textos a partir de moldes retóricos variados que atende ao xénero, tipo e funcións; referidas á caracterización de personaxes, secuencia de accións do argumento, configuración do espazo e do tempo, punto de vista do narrador, estrutura ou tema; correspondente ao campo sensorial; gramaticais e lexicais; actividades con obxectos cotiáns, etc.

Cabe destacar a alternativa didáctica dos obradoiros literarios, cuxa finalidade é escribir, ler, comentar e intercambiar expe-

riencias a través dos escritos que se van compoñendo entre todas as persoas dun grupo determinado. Os obradoiros literarios adoitan tratar de modo especializado liñas de narrativa, de lírica e de dramática, dinámicas individuais ou grupais, procesuais e estilísticas, ou terapéuticas, en atención á diversidade de receptores e a súa aprendizaxe significativa (GONZÁLEZ e CARO, s/d).

Segundo o proxecto “Escribir na escola”, no que participaron autores e personalidades de recoñecida traxectoria na temática de escritura creativa, as características que estas propostas posúen son:

- Propician unha relación lúdica, experimental e estética coa linguaxe.
- Promoven a imaxinación.
- Activan operacións mentais propias do pensamento diverxente.
- Invitan a observar a realidade desde diferentes perspectivas.
- Danlle un gran valor á lectura.
- Están sustentadas en prácticas e experiencias estéticas de lectura e escritura.
- Xeran procesos escriturais que inclúen a revisión e reescritura dos textos.
- Constitúen unha alternativa á rixidez da linguaxe imperante da escola.

En canto ás técnicas de ensino de aprendizaxe escrita, estas son toda formulación que induce á actividade de escritura e cuxa finalidade é potenciar a expresión e a creatividade do alumno. O obxectivo é

motivar ao alumno, conseguir que se exprese naturalmente, o profesor actúa sempre como potenciador da súa imaxinación (BRUNO, GONZÁLEZ e FERNÁNDEZ, 2009: 45). Algunhas importantes son:

1. Árbores de relatos: Para potenciar a invención de historias, trátase da xeración colectiva centrada nas decisións dun grupo de alumnos sobre un tema elixido, no que os personaxes poden combinarse e poden seguir liñas de actuación diferentes.
2. Binomios imaginativos: A xeración dun texto a partir de dúas palabras sen nada que ver, elixidas ao azar. Nunha segunda fase únense as dúas palabras mediante todas as combinacións posibles e utilízanse para producir un texto.
3. Hipótese imaginativas: Consisten en levar o máis lonxe posible unha hipótese imaxinaria reunindo un suxeito e un predicado de xeito aleatoria.
4. Transformacións ou combinacións de palabras: Consiste en utilizar obrigatoriamente unha combinación de palabras para introducir nun texto ou xeralo.
5. Animacións de metáforas e comparacións: Tomar ao pé da letra expresións que só se empregan en sentido figurado para dar continuidade a un relato.
6. Transformación de textos: Introducir unha idea divergente no texto por medio de modificacións ou investimentos que supoñen unha transformación radical dos elementos do texto.
7. Ensalada de contos: Combinar perso-

naxes de relatos diferentes, cambiando así os roles e aumentando as posibilidades combinatorias.

8. Expansión de textos: Completar os textos, ou escribindo o principio da historia ou o final, ou que se explicita o non devandito.
9. Desviación: Trátase de aplicar unha tipoloxía textual a un contido completamente distinto ao habitual. É un exercicio de reconstrución lúdica e creativa aplicable a todo tipo de texto.
10. Poemas: Volver escribir un poema a partir de versos entremezclados ou de palabras que poidan asociarse a partir do significado ou do significante.

Unha proposta de actividades

Esta proposta céntrase nun conxunto de actividades a partir de extractos da obra dun escritor lucense. Trátase do poeta e narrador Xosé MIRANDA que conta cun discurso propio e cunha depurada técnica narrativa. Numerosos son os premios e galardones que recibiu nas categorías de narración curta, novela, poesía, literatura infantil e xuvenil, conto... así como as colaboracións feitas con outros escritores, onde destaca a obra *Diccionario dous seres míticos galegos*, realizada xunto con Xoán CUBA e Antonio REIGOSA.

Para a proposta de actividades seleccionnei a obra de literatura infantil e xuvenil *As mans do medo* (2007), que está formada por un conxunto de relatos que teñen en común a presenza de elementos misteriosos e inexplicables nunha atmosfera de medo e terror, concretamente o relato “Lambirón”, no que un profesor conta a terrible historia de Lambirón, un compañeiro biólogo que se dedicou a envelenar as fontes da Mariña lucense con produtos tóxicos, o que propiciou a morte de animais e nenos. Lambirón tiña a pel moi escamosa, cada vez máis, e acabou mergullándose no mar, nadando coas súas aletas de peixe. Trátase dun relato no que a natureza é recursiva e a choiva case constante.

Proposta: *Escribir a partir de extractos dun relato*

Obxectivos:

- Mellorar a capacidade lectora e a comprensión textual.
- Coñecer as posibilidades lúdicas da creación literaria.
- Analizar e distinguir os elementos do texto: trama, personaxes, tempo, espazo...
- Ter en conta e aportar con distintos puntos de vista.
- Valorar a presenza e función da natureza.

Desenvolvemento das actividades:

Tras presentarse aos alumnos información sobre o autor e a súa temática, ofrécense algúns relatos para ler que sexan interesantes e entretidos para eles. Logo desa

lectura, individual ou en grupo, propóñense actividades para estimular a creación da escritura a partir de extractos moi significativos do relato en cuestión.

Extracto 1:

Si, poida que eu sexa infeliz e que a miña infelicidade sexa estrañamente semellante á vosa felicidade. Dise sempre, entre outras moitas mentiras que pasan por certas a forza de repetilas, que a mocidade é a mellor época da vida. Dise sempre, e sempre se cre. Tamén dise, e debe de ser verdade, que vivimos no mellor dous tempos posibles: agora para traballar temos máquinas, as cousas son máis fáciles, hai calefacción no inverno, trasladarse custa pouco, xa non hai distancias, as cidades e as autoestradas esténdense de costa a costa, enténdente na China e tamén en Nova York, a violencia é patrimonio do Estado, todo está seguro, cada cousa ten ou seu sitio e apenas queda a ilusión de dubidalo.

- Realizar un inicio dunha extensión prefixada.
- Realizar unha continuación dunha extensión prefixada.
- Elixir dous termos e producir unha historia a partir deles. Pódese realizar en parellas.

Extracto 2:

Eran os últimos días de marzo, ventosos e grises, cando os tres collemos camiño á costa norte. Polas curvas de Mondoñe-

do, Nemesio ía xa mareado e moi branco, e eu pensei que ía golsar e paramos. Pero dixo só que as néboas, ocultando válesvos por debaixo da estrada, lle lembraban un mar que “en troques de estar iluminado polo sol, ou estivese pola lúa, e non que se mergullar como un peixe de prata”.

Instaleime coa Pamen no cuarto máis amplo que daba ao sur, con vistas ao monte Comado, e deixei o meu, orientado ao mar. A rentes da súa xanela medraban uns salgueiriños que plantara o meu irmán, e que chegaban a rozar os vidros nas noites que sopraba sudoeste. Eran esas noites de chuvia e pasabámolos lendo libros ou conversando a carón da cheminea. O meu amigo non melloraba, e aínda as nosas conversas seguían decorrendo sempre encol da destrución progresiva das fragas e da contaminación das augas.

- Engadir un novo personaxe ao desenvolvemento da trama.
- Elixir un personaxe e contar que farías estando no seu lugar.

Extracto 3:

Pedaleei desesperadamente, atravesando a ponte sobre o regato que pasa onde a ermida, que se precipitaba desbordado a anegar os camiños, as pistas convertidas en lameiros, outras de asfalto transformadas en pozas, a estrada que sobe ao monte, aquí e alá cortada polos corremen-

tos de terra, e a estrada xeral a Ribadeo, nalgúns tramos desaparecida baixo centos de litros de auga que vertían as nubes e que achegaban vos regatos e ou río dá Barranca, que mellor parecía un brazo de mar. Tardei case dúas horas en tan curto traxecto, co estrondo sempre das coviancas rebentando tras de min, e ou acoso implacable do ceo sobre a miña cabeza, e a extensión infinita do abismo baixo as miñas rodas. E cando cheguei, non había Amedo, nin praia, nin dunas.

A marea estaba alta, e o mar penetrara centos de metros, mergullando toda aquela chaira. As augas que levaba o río non tiñan saída, e contribuían a aumentar o nivel da inundación. Case ata a mesma estrada penetraban as ondas. Os chalés, como illas, alzábanse, nun mundo asolagado. Só nun, na distancia, se mantiña a luz acesa, tal un faro: no meu.

A Pamen estaba soa, e estaría aterrada vendo caer a auga desatada sobre aquela inmensidade acuática. Flotaban árbores desarraigadas entre esas illas de ladrillo e bloque. As ondas batían furiosas contra os cantís, alá lonxe. E souben así onde tiña que buscar ao Nemesio.

- Describir que papel xoga a natureza e que elementos naturais aparecen.
- Cambiar os factores climáticos e contar como sería nese caso a historia.

Extracto 4:

Fuxiu pola parte de atrás, sen darme resposta. Bordeei esa casa e seguino, pingándome aínda as roupas e choupando nos zapatos. Atravesou entre dúas torres e deixou atrás un bosque fósil, de árbores mil anos sepultadas, abatidas na súa maioría e deitadas na area, pola que lisca-ba en dirección ao mar.

-Nemesio! - berreille, antes de que se botase nas ondas e se puxese a nadar cara ao interior, afastándose na auga enfurecida coa prodixiosa capacidade que lle daban as súas aletas de peixe, apartándose coma o mesmo mar que me levaba a min que, moito máis lento, braceaba esgotado chamándoo xa sen ánimo, chamándoo mentres vin un punto entre a espuma branca e o abismo negro que o chamaba tamén coa súa voz poderosa estoupando no meu oído.

- Contar as sensacións que che suxeriu.
- Inventar un final para a historia.

Conclusiones

Escribir é unha actividade complexa que require tempo, dedicación e paciencia. Os estudos sobre a expresión escrita avanzaron moito nos últimos anos e niso exerce un destacado papel o cambio de miras que se produciu na investigación, favore-

cendo a concepción do escrito como un proceso, como un proxecto que se vai desenvolvendo sen cesar na mente do escritor, no canto de focalizar na análise dos escritos e das regras que os forman.

Os bos escritores son os que traballan os seus textos, os que se deteñen nel e revisan cada parte. O proceso de composición é un proceso de reelaboración constante e cíclica das informacións que se posúen e está caracterizado pola reformulación de ideas, a recursividade, a revisión, etc. Pero para aprender a escribir, tamén é fundamental a creatividade e aí teñen que estar inmersos tanto o alumno como o profesor. Hai que descubrir a necesidade e o pracer da escritura, ter en conta o aliciente da imaxinación, e por tanto, para un profesor é importante ensinar a pensar, a imaxinar e a ordenar as ideas.

Dicía o escritor Julio CORTÁZAR: *“É verdade que si aos nenos os déixas sos cos seus xogos, sen forzalos, farían marabillas. Vostede viu como empezan a debuxar e a pintar; despois obríganos a debuxar a mazá e o “ranchito” coa árbore e acabouse o “pibe”.*” (GONZÁLEZ BERMEJO, s/d).

As palabras de CORTÁZAR son totalmente aplicables ao campo da escritura e é que a imposición ou a privación dos estímulos persoais, non conduce a un desenvolvemento adecuado das capacidades do neno. E aínda que a expresión escrita é unha destreza difícil, ten que estar presen-

te en todos os niveis de ensino xa que é necesaria a súa práctica para a adquisición do coñecemento global da lingua. As actividades de expresión escrita desenvolven as habilidades comunicativas, de comprensión, de lectura, de gramática... e son estimulantes da creatividade.

No que respecta á natureza, esta debe ser considerada como un medio imprescindible para a creación literaria, ademais de complementario con outras zonas destinadas á aprendizaxe. A natureza permite atopar lugares (refuxios interiores e/ou físicos) para poder leva a cabo esa creación precisamente en contacto co ámbito natural e todo o que este conleva (soidade do escritor, espírito libre e aventureiro, ganas de descubrir e renovarse, etc). En definitiva, escribindo o home se personaliza, diferénciase dos demais, aprende a interpretar, a observar, a sentir, a analizar e a valorar todo o que lle conforma como persoa.

Referencias bibliográficas

- APPLE, M.W.; BEANE J.A. (2005): *Escuelas democráticas*, Madrid, Morata.
- BRUNO GALVÁN, C.; GONZÁLEZ PELLIZZARI ALONSO, M.C.; FERNÁNDEZ NÚÑEZ, M.S. (2009): *La escritura creativa en E/LE*, Brasilia, Secretaría General Técnica.
- DELMIRO COTO, B. (2002): *La escritura creativa en las aulas: En torno a los talleres literarios*, Barcelona, Graó.
- DUEÑAS, JOAQUINA: "Heike Freire y las ventajas de educar en verde" (<http://www.mujerhoy.com/ser-Madre/Educacion/Educacion-verde-Heike-Freire-712362022013.html>).
- FREIRE, H. (2010): "Educar en verde: naturaleza y desarrollo infantil", *Viure en familia*, 35, (http://www.fundacionfluir.org/pdf/c111/s4/s4_3_educar_en_verde.pdf).
- GONZÁLEZ BERMEJO, E.: "Conversaciones con Cortázar" (<http://www.ciudadseva.com/textos/teoria/opin/cortaz4.htm>).
- GONZÁLEZ GARCÍA, M.; CARO VALVERDE, M.T.: "Didáctica de la literatura. La educación literaria" (<http://digitum.um.es>).
- MIRANDA, X. (2007): *As mans do medo*, Vigo, Xerais.
- OTERO URTAZA, E.: "Educar admirando un paisaje natural". Documento docente de uso interno para alumnos del máster DAEN.
- OTERO URTAZA, E. (1998): "Excursións na natureza e educación en valores: unha nova perspectiva", *Revista Galega do Ensino*, 21, 171-180.
- PENALVA BUITRAGO, J. (2006): *Ideas, creencias y valores en educación*, Madrid, Fundación Enmanuel Mounier.
- PROYECTO ESCRIBIR EN LA ESCUELA: "Propuestas de escritura creativa para la renovación de la pedagogía de la escritura" (<http://www.cerlalc.org/Escuela/experiencias/sintesis.pdf>).
- ROBINSON, K. (2011): *El elemento*, Barcelona, Debolsillo.
- ROSAL, M. (2010): "Creación poética y competencia literaria: propuestas didácticas", *Álabe*, 2 (<http://www.ual.es/alabe>).
- SALAS DÍAS, M. (2011): "Seis actividades de escritura creativa basadas en objetos cotidianos", *Ogigia*, 10, 57-69.